

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-437/22

**Kriminaalasi
järgmiste isikute suhtes:**

R. M.

ja

E. M.

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Riigikohus)

Euroopa Kohtu (esimene koda) 29. veebruari 2024. aasta otsus

Eelotsusetaotlus – Põllumajandus – Ühine põllumajanduspoliitika – Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antav maaelu arengu toetus – Euroopa Liidu finantshuvide kaitse – Määrus (EÜ, Euratom) nr 2988/95 – Artikkel 7 – Haldusmeetmed ja -karistused – Määrus nr 1306/2013 – Artiklid 54 ja 56 – Delegeeritud määrus nr 640/2014 – Artikkel 35 – Alusetult makstud summade sissenõudmine eeskirjade eiramises osalenud isikutelt – Mõiste „toetusesaaja“

1. *Põllumajandus – EAFRDst rahastamine – Raamatupidamisarvestuse kontrollimine ja heakskiitmine – Alusetult makstud summade tagasinõudmine – Tagasimaksekohustuse täitmise eest vastutavad isikud – Toetuse saamiseks tahtlikult valeandmeid esitanud isikud, kes ei ole toetusesaajad – Hõlmamine (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 1306/2013, põhjendus 39, artikli 54 lõige 1 ja artikli 56 esimene lõik; nõukogu määrus nr 2988/95, artikkel 7; komisjoni määrus nr 640/2014, artikli 35 lõige 6)*

(vt punktid 49–54 ja 60–63 ning resolutsiooni punkt 1)

2. *Põllumajandus – Ühine põllumajanduspoliitika – EAFRDst rahastamine – Maaelu arengu toetus – Toetuse maksmisest keeldumine või selle tühistamine – Toetusesaaja, kes on esitanud toetuse saamiseks võltsitud tõendeid – Mõiste „toetusesaaja“ – Juriidilise isiku esindaja, kes on sellele juriidilisele isikule toetuse välja petnud – Välistamine – Esindaja, kes saab juriidilise isiku teenitud kasumi endale – Mõju puudumine (Komisjoni määrus nr 640/2014, artikli 35 lõige 6)*

(vt punktid 67 ja 68 ning resolutsiooni punkt 2)

Kokkuvõte

Euroopa Kohus, kellele Riigikohus (Eesti) esitas eelotsusetaotluse, kinnitas, et liikmesriik võib Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatud ja toetusesaajast äriühingule alusetult välja makstud toetuse tagasimaksmist nõuda otse füüsilistelt isikutelt, kes on selle äriühingu seaduslikud esindajad, kui nad on toetuse saamiseks toime pannud pettuse, kuigi neid endid ei saa pidada toetusesaajaks.

Äriühing X OÜ, kes on ühinenud äriühinguga Y OÜ, sai toetust Eesti maaelu arengukava 2007–2013 ja Eesti maaelu arengukava 2014–2020 alusel.

R. M. ja tema abikaasa E. M. olid järjestikku selle äriühingu esindajad.

R. M-i ja E. M-i suhtes alustatud kriminaalmenetluses mõistsid Viru Maakohus (Eesti) ja seejärel Tartu Ringkonnakohus (Eesti) R. M-i süüdi kolmes äriühingu X kasuks toime pandud soodustuskelmuses ja E. M-i süüdi nendest kelmustest kahe kaastäideviijana, kuna nad esitasid toetuse saamiseks Eesti pädevale asutusele tahtlikult valeandmeid.

Lisaks mõistsid nimetatud kohtud R. M-ilt ja E. M-ilt Eesti Vabariigi kasuks välja äriühingule X alusetult makstud toetussummad.

R. M. ja E. M. esitasid kassatsioonkaebused kõrgeimale kohtule ehk eelotsusetaotluse esitanud kohtule, leides, et alusetult saadud toetuse saab õiguspäraselt tagasi nõuda ainult toetusesaajalt, st äriühingult Y, kellele äriühingu X õigused ja kohustused nende kahe äriühingu ühinemisel üle läksid.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus jättis küll muutmata R. M-i ja E. M-i süüdimõistmise soodustuskelmuses, kuid avaldas kahtlust, kas neilt saab nõuda asjaomase toetuse tagasimaksmist.

Eelkõige soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus esiteks selgitust, ega asjakohased liidu õigusnormid¹ ei võimalda nõuda EAFRDst rahastatud ja pettuse teel alusetult saadud toetuse tagasimaksmist mitte ainult toetusesaajalt, vaid ka isikutelt, keda ei saa küll pidada selle toetuse saajaks, kuid kes osalesid toetuse alusetu maksmiseni viinud eeskirjade eiramises.

Teiseks küsis ta sisuliselt, kas juhul, kui juriidiline isik on saanud põllumajandustoetust tema esindajatele süüks pandava pettuse tõttu, võib neid esindajaid pidada „toetusesaajaks“ liidu õiguse tähenduses², kuna tegelikult on need esindajad selle juriidilise isiku teenitud tulu tegelikud kasusaajad.

¹ Need normid on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1306/2013 ühise põllumajanduspoliitika rahastamise, haldamise ja seire kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 352/78, (EÜ) nr 165/94, (EÜ) nr 2799/98, (EÜ) nr 814/2000, (EÜ) nr 1200/2005 ja (EÜ) nr 485/2008 (ELT 2013, L 347, lk 549) artikli 56 esimene lõik ühelt poolt koostoimes selle määruse artikliga 54 ja komisjoni 11. märtsi 2014. aasta delegeeritud määruse (EL) nr 640/2014, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1306/2013 ühtse haldus- ja kontrollisüsteemi osas, otsetoetuste, maaelu arengu toetuse ja nõuetele vastavuse süsteemiga seoses kohaldatavatest maksetest keeldumise ja nende tühistamise tingimuste osas ning kõnealuste toetuste ja süsteemiga seotud halduskaristuste osas (ELT 2014, L 181, lk 48), artikli 35 lõike 6 esimese lausega ning teiselt poolt nõukogu 18. detsembri 1995. aasta määruse (EÜ, Euratom) nr 2988/95 Euroopa ühenduste finantshuveid kaitse kohta (EÜT 1995, L 312, lk 1; ELT eriväljaanne 01/01, lk 340) artiklit 7 arvestades.

² Eelkõige delegeeritud määruse nr 640/2014 artikli 35 lõike 6 tähenduses koostoimes selle delegeeritud määruse artikli 2 lõike 1 teise lõigu punktiga 1.

Euroopa Kohtu hinnang

Nendele küsimustele vastamiseks analüüsis Euroopa Kohus eelkõige asjakohaste liidu õigusnormide konteksti ja eesmäärke.

Ühelt poolt on määruse nr 1306/2013 põhjenduses 39 rõhutatud, et liikmesriigid peaksid ennetama, tuvastama ja tõhusalt käsitlema kõiki eeskirjade eiramisi ja et selleks peaksid nad kohaldama määrust nr 2988/95. Lisaks kaotaks selle määruse artikli 54 lõike 3 punkt b – mis lubab liikmesriikidel eeskirjade eiramise tõttu põhjendamatult saadud toetuse tagasinõudmist mitte alustada, kui see osutub võimatuks, kuna võlgnik „või eeskirjade eiramise eest juriidilist vastutust kandvad isikud“ on maksejõuetu(d) – oma soovitava toime, kui asjaomast toetust ei oleks võimalik tagasi nõuda nendelt isikutelt.

Teiselt poolt aitab võimalus nõuda alusetult saadud toetus tagasi mitte ainult toetusesaajalt, vaid ka isikutelt, kes esitasid selle saamiseks tahtlikult valeandmeid, kaasa liidu finantshuvide kaitsmise eesmärgi saavutamisele³, eelkõige juhul, kui toetusesaaja on juriidiline isik, keda enam ei eksisteeri või kellel ei ole toetuse tagasimaksmiseks piisavalt vahendeid.

Pealegi ei riku see, et neilt isikutelt nõutakse alusetult saadud toetuse tagastamist, õiguskindluse põhimõtet, kuna asjakohased õigusnormid on selles osas piisavalt selged.

Nimelt, kuigi määruse nr 1306/2013 artiklis 56 ei ole sõnaselgelt ette nähtud nende isikute kohustust toetus tagasi maksta, tuleb seda artiklit tõlgendada koostoimes selle määruse põhjendusega 39. Lisaks on selle määruse artikli 2 lõike 1 punktis g sisalduvas mõiste „eeskirjade eiramine“ määratluses sõnaselgelt viidatud määrusele nr 2988/95. Määruse nr 2988/95 artikli 7 alusel võib aga nõuda toetuse tagasimaksmist ka isikutelt, kes eeskirjade eiramises osalesid.

Lõpuks lisas Euroopa Kohus, et sellisest analüüsist ei saa järeldada, et juriidilise isiku esindajaid endid, kes on toime pannud pettusi, et juriidiline isik saaks põllumajandustoetust, võib pidada „toetusesaajaks“. Neid ei saa nimelt pidada „toetusesaajaks“ delegeeritud määruse nr 640/2014 tähenduses, kui nad ei kuulu ühtegi kolmest selle määruse artikli 2 lõike 1 teise lõigu punktis 1 nimetatud isikute kategooriast⁴, ja seda isegi juhul, kui need esindajad on juriidilise isiku kasumi tegelikud kasusaajad.

³ Nagu on ette nähtud määruse nr 1306/2013 artikli 58 lõike 1 punktis e. Vt ka tõhusa pettusevastase võitluse eesmärk, millele on viidatud määruse nr 2988/95 neljandas põhjenduses.

⁴ Need isikud on Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1307/2013, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames toetuskavade alusel põllumajandustootjatele makstavate otsetoetuste eeskirjad ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EÜ) nr 637/2008 ja (EÜ) nr 73/2009 (ELT 2013, L 347, lk 608), artikli 4 lõike 1 punktis a määratletud põllumajandustootja, toetusesaaja, kelle suhtes kehtivad nõuetele vastavuse eeskirjad määruse nr 1306/2013 artikli 92 tähenduses, ja/või maaelu arengu toetust saav toetusesaaja, nagu on osutatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1303/2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006 (ELT 2013, L 347, lk 320), artikli 2 lõikes 10.